

Framtidens Lärarutbildning

Slutrapport: Delprojekt Övningsskola 2.0

Rapportnummer: 2022:8

Anna-Lova Rosell, Britt-Marie Edenvik, Anders Hallman,
Anneli Jöesaar, Malin Hagström och Mari Rex.
20220607

Framtidens lärarutbildnings rapportsamling

Följande rapport är publicerad i rapportsamlingen för Framtidens lärarutbildning. Rapportsamlingen består av förstudier till Framtidens lärarutbildning från 2017 samt delrapporter från pågående eller avslutade uppdrag och delprojekt.

Framtidens lärarutbildning är en strategisk satsning vid Örebro universitet med syfte att utveckla en lärarutbildning av hög kvalitet som svarar mot såväl nuvarande som framtida behov. Visionen är att skapa en utmanande lärarutbildning i stimulerande lärmiljöer som lockar motiverade studenter. Framtidens lärarutbildning omfattar alla lärarutbildningsprogram som ges vid Örebro universitet och drivs i form av delprojekt som alla relaterar till ett eller flera av projektets övergripande mål:

- Lärarutbildningen är en akademisk professionsutbildning med god integration mellan teori och praktik.
- Lärarutbildningen har ett högkvalitativt och innovativt utbildningsinnehåll gällande såväl ämneskunskaper som den utbildningsvetenskapliga kärnan.
- Lärarutbildningen är en sammanhållen utbildning vars studiegångar, lärandemål och bedömningar stärker utbildningens progression och kollegiala sammanhållning.
- Lärarutbildningen har en stark vetenskaplig grund där praktknära forskning är en central del.

Projektets mål är i huvudsak formulerade utifrån de förstudier som genomfördes vid Örebro universitet under 2017. Förstudierna lägger stor vikt vid att lärarutbildningen ska uppfattas som en sammanhållen utbildning med en tydlig och gemensam vision där studenterna tidigt erbjuds en yrkesidentitet och ett kollegialt sammanhang. De visar därtill på behovet av en tydlig ledning av lärarutbildningen och en utökad regional samverkan. Målen har även formulerats utifrån nationella utredningar och rapporter om förskola, skola och lärarutbildning.

Sammanfattning

Syftet med delprojektet Övningsskola 2.0 har varit att *i nära samverkan med skolverksamheter i regionen utveckla en verksamhetsförlagd utbildning av hög kvalitet som är väl integrerad med den campusförlagda delen av lärarutbildningen*. Huvudsakligt fokus har varit att stärka förutsättningarna för att erbjuda lärarstudenter en sammanhållen professionsutbildning där den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) är ett centralt nav. Det arbete som gjorts på lärarutbildningen vid Örebro universitet i och med deltagandet i regeringens satsning på försöksverksamheten med övningsförskolor och övningsskolor (U2013/4305/S), samt försöksverksamhetens slututvärdering (UKÅ 2020:5), har varit den grund varpå delprojektet byggt vidare.

Inom delprojektet har flera olika **metoder** använts i olika faser av arbetet. Inledande kartläggningar har gjorts genom bland annat analyser av tidigare utvärderingar av VFU och kompetensutveckling för handledare. Omvärldsanalyser har gjorts utifrån styrande dokument gällande VFU vid andra lärosäten. En intervjustudie av 11 lärarstudenters upplevelser av VFU har genomförts (Rosell 2021). För att utvärdera genomförda aktiviteter under delprojektets gång har enkäter och gruppintervjuer genomförts och analyserats. I en senare fas delprojektet har utformandet av aktiviteter och material skett i nära samverkan med programansvariga och programråd, representanter med olika ämnestillhörigheter samt en referensgrupp av handledare från olika verksamheter i regionen.

Delprojektet har genererat flera tydliga **resultat**. Bland annat har material för bland annat progression i VFU och för besöksverksamheten under VFU har utformats och kompetenshöjande aktiviteter för handledare genomförts. Nedan presenteras delprojektets viktigaste **slutsatser** tillsammans med **rekommendationer för fortsatt arbete**:

Slutsats 1 (Intern samverkan):

Strukturen för VFU på lärarutbildningen vid Örebro universitet är unik. Dels har VFU en mycket nära integration med studenternas ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnans tematiska innehåll. Dels saknar hela utbildningsområdet VFU en samordnande utbildningsansvarig med övergripande ansvar för progression, ekonomisk styrning och uppföljning. Denna struktur ställer höga krav på god intern samverkan för VFU-ansvariga med skilda tillhörigheter vid olika ämnen och institutioner.

Rekommendation:

- Delprojektet rekommenderar att *ett uppdrag skapas som fokuserar på innehållslig utveckling av VFU* och som innehar ett ansvar för en tydlig ekonomisk styrning och uppföljning. En mer detaljerad beskrivning av uppdraget ges på sida 9 i rapporten.

Slutsats 2 (Extern samverkan):

Delprojektet har arbetat på flera sätt med den externa samverkan med regionens verksamheter, bland annat genom kompetenshöjande aktiviteter för VFU-handledare. Ett tydligt resultat av delprojektets arbete är att de strukturer för samverkan som byggts upp i och med införandet av övningsskolan är i stort behov av att underhållas och förstärkas.

Rekommendationer:

- Delprojektet rekommenderar att det säkerställs att *Lärarutbildningens kansli (LUK)* har goda möjligheter att kontinuerligt arbeta med extern dialog gällande uppdraget som övningsskola. Allt ordinarie och utvecklingsarbete gällande VFU är beroende av att det i grunden finns en god administrativ stödfunktion till kurs- och delkursansvariga till exempel gällande placeringar av VFU-studenter och övergripande kommunikation. LUK fungerar som en länk mellan programansvariga och VFU-ansvariga på campus och ansvariga för VFU i regionens

verksamheter. Deras uppdrag bidrar med likvärdig samordning och områdesvård och de har således en mycket viktig roll i det övergripande arbetet för förstärkt samverkan.

- Delprojektet rekommenderar att en noggran undersökning görs gällande huruvida en organisation av *VFU i samverkansnoder* skulle kunna höja kvaliteten i placeringar samt skapa en mer tydlig struktur inom besöksverksamheten.
- Delprojektet rekommenderar att de erfarenheter som gjorts inom Framtidens Lärarutbildning av att *samarbeta med regionens förskollärare och lärare* tas tillvara för kommande utvecklingsarbete. Övningskola 2.0 har gjort goda erfarenheter av att samarbeta kontinuerligt under en längre tid med en referensgrupp av handledare kring VFU, och delprojektet Adjungerade adjunkter av att samarbeta med verksamma förskollärare och lärare gällande den campusförlagda delen av utbildningen. Båda delprojekten poängterar att fortsatt samarbete skulle kunna gynna framtida utvecklingsarbete för att skapa en lärarutbildning med tydlig koppling mellan teori och praktik. Förslagsvis bildar lärarutbildningens adjungerade adjunkter en kontinuerlig och programövergripande referensgrupp för utbildningsfrågor.
- Delprojektet rekommenderar slutligen att *mötesplatser för dialog med och fortbildning för VFU-handledare* fortsätter att utvecklas. Det finns både ett behov av, och ett stort intresse för, informationsinsatser och fortbildning för handledare.

Innehåll

1. Inledning och bakgrund	1
2. Syfte och mål	3
3. Metod och genomförande	3
3.1 Arbete med referensgrupp av VFU-handledare	4
4. Resultat	5
4.1 Delmål A: <i>Handledningen av lärarstudenter under den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen håller hög kvalitet:</i>	5
4.2 Delmål B: <i>Det finns goda och väl fungerande strukturer för samverkan mellan universitetsledningen, lärarutbildningens ledning, Lärarutbildningskansliet och skolans verksamhet.</i>	5
4.3 Delmål C: <i>Det finns goda och väl fungerande strukturer för samverkan och integration mellan undervisning och bedömning inom campusförlagda och verksamhetsförlagda delar av lärarutbildningen.</i>	7
4.4 Övrigt arbete:	8
5. Slutsatser och fortsatt arbete	8
5.1 Utvecklad och förtydligad intern struktur för sammanhållen VFU inom och mellan programmen.	8
5.2 Förstärkt extern kommunikation och samverkan med regionens VFU-verksamheter.	10
5.2.1 Lärarutbildningens kansli som länk mellan campusförlagda och verksamhetsförlagda delar av lärarutbildningen.....	11
5.2.2 Organisering av besöksverksamhet i samverkansnoder.	11
5.2.3 Referensgrupp som modell för förstärkt samverkan.	13
5.2.4 Förstärkta mötesplatser för handledare och universitetslärare	14
6 Referenser	16
7 Bilagor	17

1. Inledning och bakgrund

Delprojektet Övningsskola 2.0 har arbetat för att stärka förutsättningarna att erbjuda lärarstudenter en sammanhållen professionsutbildning där den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) är ett centralt nav som håller hög kvalitet. Det arbete som gjorts på lärarutbildningen vid Örebro universitet i och med deltagandet i regeringens satsning på försöksverksamheten med övningsförskolor och övningsskolor ((U2013/4305/S) har varit den grund varpå delprojektet byggt vidare.

Lärarutbildningen är en professionsutbildning och därmed förväntas den hålla en hög akademisk och vetenskaplig kvalitet och utbilda förskollärare och lärare som är skickliga praktiker i sitt vardagliga arbete. I remissen *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan* (U2021/00301, sid 110) fastslås:

Utbildningen till lärare och förskollärare är en yrkesutbildning. Det betyder att kopplingen mellan teoretiska kunskaper och praktiska färdigheter är central för utbildningen.

Att skapa en god integration mellan teoretiska och praktiska aspekter av utbildningen är dock en stor och viktig utmaning för svensk lärarutbildning. Forskning har uppmärksammat att integrationen mellan teori och praktik ofta är låg och att det tenderar att saknas överbyggande länkar (Gardesten & Nordängar 2018, Hegender 2010, Jedemark 2015). Detta bekräftas även av lärarstudenters röster som berättar att de saknar undervisning som är tydligt kopplad till den yrkesnära praktiken (Bertilsson 2018). Den genomlysning av lärarutbildningen vid Örebro universitet som genomfördes 2016 bekräftar att detta är en utmaning som är aktuell även vid detta lärosäte då den lyfter behovet av en tydligare koppling mellan universitet och skolans vardag (Andersson, m.fl. 2017).

2014 inleder regeringen en satsning gällande försöksverksamhet med övningsförskolor och övningsskolor. Syftet är att bidra till att höja kvaliteten i VFU (Utbildningsdepartementet 2013) och Örebro universitet är ett av 15 deltagande lärosäten. Under perioden utvecklas på Örebro universitet en modell för samverkan mellan universitetet och skolans verksamheter som bygger på seminarieverksamhet som genomförs i respektive skolverksamhet. Dessa seminarier syftar till att stödja både studenter och handledare under VFU-perioden¹. Modellen innebär i korthet att en universitetslärare kopplas till en övningsskoleverksamhet och har kontakt med verksamheten vid två tillfällen under en VFU-period. Ett seminarium hålls för studenter där fokus ligger på att stödja dem i att skapa bryggor mellan teoretiska och praktiska moment av utbildningen. Ett seminarium hålls för handledare där fokus främst ligger på att i generella diskussioner stödja handledare i att göra den slutliga bedömningen av VFU. Utvecklingen av denna modell har gått från en situation med relativt få och sporadiska verksamhetsbesök till nuvarande arbetsmodell med systematisk samverkan mellan parterna. I nuläget har i princip alla studenter på förskolläraryrket och grundlärarprogrammet en placering vid en övnings- eller övningsförskola. En majoritet av studenterna på ämneslärarprogrammet är också placerade vid en övningsskola.

Då satsningen avslutas 2019 genomför Universitetskanslerämbetet (UKÄ) en slututvärdering (Universitetskanslerämbetet 2020) som visar på flera positiva effekter av satsningen nationellt.

---

¹ <https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/utbildning/lararutbildning/vfu/organisation-och-genomforande-av-vfu-vfu-handledare.pdf>

Till exempel har relationen mellan deltagande skolverksamheter och lärosäten generellt sett stärkts. Även handledningens kvalitet anses ha ökat och bedömningen av studenter under VFU tolkas som mer likvärdig och rättssäker. UKÄ lyfter också fram flera utmaningar som kvarstår och som är viktiga att lyfta fram i fortsatt utvecklingsarbete. Dessa pekar i sig även mot vad som anses vara kvalitetshöjande faktorer i VFU:

- Att uppnå en *hög koncentration av studenter inom övningsskolor* är en kvalitetshöjande faktor. En identifierad utmaning är dock att en koncentration av studenter på vissa VFU-skolor kan medföra att andra, ofta små, skolor förlorar möjligheten att ta emot studenter.
- Att finna en *god balans mellan stabilitet och bredd i organisationen av VFU* är en kvalitetshöjande faktor. Studenter bör enligt avsikten med försöksverksamheten göra tre av fyra VFU-perioder på samma övningsskola men de ska även få möjlighet att ta del av verksamhet på skolor med olika sociala och kulturella förutsättningar, som till exempel storlek på kommunen och socioekonomiska förhållanden. Att åstadkomma denna balans har visat sig vara en stor utmaning för många av de deltagande lärosätena.
- En *hög kompetens hos VFU-handledare* är en annan kvalitetshöjande faktor. Studenter ska placeras hos VFU-handledare med adekvat utbildning med avseende på ämnen och åldersgrupper, samt aktuell handledarutbildning. Även detta är en utmaning då personalrörligheten i många regioner är stor.
- Ytterligare en kvalitetshöjande faktor för VFU är utvecklingen av en *än starkare samverkan mellan övningsskolor och lärosäte* gällande bland annat handledning och bedömning av VFU. På så sätt kan rättssäkerheten i bedömningen bättre säkerställas menas UKÄ. Detta är en utmaning för många lärosäten. Den modell för samverkan som Örebro universitet valt ställer dessutom särskilda krav på VFU-handledarens kompetens då denne är den som gör den slutliga bedömningen (med stöd av handledarseminariets allmänna diskussioner om bedömning)².

UKÄ rekommenderar lärosätena att fortsätta utvecklingen av dessa aspekter där de menar att framförallt samverkansfrågorna kräver fortsatt arbete. Regeringens formulering av försöksverksamhetens mål och syften (U2013/4305/S) samt UKÄ's slutliga utvärdering av försöksverksamheten 2020 (UKÄ 2020:5) har legat till grund för detta delprojekt.

Under slutet av delprojektets arbete har även remissen *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan* (U2021/00301) kommit att vara vägledande för arbetet. Remissen går i linje med de övergripande riktlinjer och rekommendationer som ovan redovisade dokument lyfter fram. Det föreslås att övningsskoleverksamheten permanentas och att lärosätena även fortsatt ska arbeta med koncentration av studenter inom övningsskolor, kompetens hos deltagande handledare samt ökad samverkan mellan övningsskolor och lärosäte. Det kan konstateras att flera av de punkter som tidigare

---

² Treparsamtal mellan VFU-handledare, universitetslärare och student är en struktur många andra lärosäten har för att säkerställa en rättssäker bedömning av VFU. Vid Örebro universitet sker detta endast då studenter placeras utanför övningsskoleorganisationen samt vid misstanke om ett underkännande av studenten oavsett placering. Inom övningsskoleorganisationen rättssäkras bedömningen genom att handledaren genomför bedömningen med stöd av en besökande universitetslärare vid handledarseminariets allmänna diskussioner om bedömning.

angetts som strävansmål nu snarare omtalas som något som lärosätet *ska* uppfylla. Universitetslärarnas roll under studentens tid i verksamheten är ett viktigt exempel:

Vid lärosätena *ska* det finnas lärare som har till uppgift att följa och bidra till studenternas utveckling under denna del av utbildningen. Sådana lärare ska ge handledarna stöd för bedömning av studenterna. (U2021/00301, sid 6. Min kursivering)

Dessa skarpare formuleringar är viktiga att ta i beaktande då de med stor sannolikhet kommer att utgöra grunden för kommande riktlinjer och beslut. Förhoppningen är att det arbete som gjorts inom delprojektet kan utgöra en grund för fortsatt arbete i denna riktning.

2. Syfte och mål

Syftet med delprojektet Övningsskola 2.0 har varit *att i nära samverkan med skolverksamheter i regionen utveckla en verksamhetsförlagd utbildning av hög kvalitet som är väl integrerad med den campusförlagda delen av lärarutbildningen*. Huvudsakligt fokus har varit att stärka förutsättningarna för att erbjuda lärarstudenter en sammanhållen professionsutbildning där den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) är ett centralt nav.

Delprojektet ansluter främst till mål ett i Framtidens Lärarutbildning: *Lärarutbildningen är en akademisk professionsutbildning med god integration mellan teori och praktik*.

3. Metod och genomförande

I delprojektets inledande fas har ett flertal olika kartläggningar genomförts i syfte att lokalisera behov av insatser inom de olika områden delprojektet fokuserar och för att skapa en tydligare bild över hur andra lärosäten arbetar med utvecklingsarbete gällande VFU.

I vissa fall har material som samlats in i andra sammanhang använts. T.ex. har kursutvärderingar från kursen Handledarutbildning för förskollärare och lärare (PE044G)³ samlats in, återkommande synpunkter lokaliserats och tematiserats, för att slutligen utgöra underlag för arbete med vidareutveckling av kursen och kortare fortbildningsinsatser.

I andra fall har material samlats in i form av enkäter⁴ och material från andra lärosäten⁵. Inom ramen för rapporten *Utveckling av övningsskolemodellen VFU i lärarutbildning. Student-och handledarseminarier* (Hallman & Jöesaar, 2020:4) har en enkätundersökning genomförts. Synpunkter och tankar kring seminariernas organisation och innehåll har sammanställts utifrån valda respondentgrupperingar: Sistaårsstudenter där VFU ingår, verksamheterna inom

---

³ Kursutvärderingar mellan ht -18 (då kursen fick sin nuvarande form) till och med ht -19.

⁴ T.ex. har en mindre enkätstudie genomförts med tidigare deltagare i handledarutbildningen gällande behov av kompetensutveckling.

⁵ T.ex. har en sammanställning av handledarutbildningar vid sex andra lärosäten gjorts med fokus på teman, omfattning och studietakt. Detta material har utgjort underlag för arbete med en fortsättningskurs på handledarutbildningen vid Örebro universitet.

övningsförskola/övningskola (rektorer, samordnare, handledare) samt lärosätet Örebro Universitet (enhetschefer, programansvariga, kurs- och delkursansvariga, universitetslärare VFU). I syfte att synliggöra aktuella tendenser och mönster i data har ett kondensat av de årliga och systematiskt utförda utvärderingarna av seminarieverksamheten kontinuerligt granskats. I tillägg har även resultatet från en kompletterande enkätundersökning genomförd under vårterminen 2020 avseende handledar- och studentseminarier genomförts med en likvärdig respondentgruppering.

Två kritiska reflektioner är viktiga att lyfta fram i sammanhanget. Dels har flertalet av aktiviteter, utvärderingar och undersökningar skett under coronapandemin. Resultaten av dessa har vi i delprojektet närmast oss med vetskapen om att de har begränsad potential att visa på generella tendenser över tid då omständigheterna kring VFU-perioderna då var synnerligen speciella. Dels är det svårt att avgöra hur många handledare som nås av de utskick med förfrågningar om deltagande i undersökningar och utvärderingar som görs då lärarutbildningskansliet enbart har tillgång till kontaktuppgifter till VFU-samordnare. Det är sedan upp till dessa att vidarebefordra förfrågan till aktuella handledare. Detta medför att det enbart går att ungefärligt uppskatta svarsfrekvens i relation till hur många som nåts av utskicket. Även av denna anledning närmar vi oss tolkningen av resultaten med viss försiktighet.

I en senare del av delprojektet har utformandet av aktiviteter och material, såsom olika underlag för reflektion under VFU, skett i nära samverkan med programansvariga och programråd, representanter med olika ämnestillhörigheter och en referensgrupp av handledare från olika verksamheter i regionen. I arbetet med olika stödmaterial för VFU har en grundläggande princip även varit att dessa ska erbjuda stöd och samtidigt ska vara så flexibla att varje ämnes särart ges utrymme.

Delprojektet har även genomfört en intervjustudie: *VFU på övningsförskola och skola. En intervjustudie av lärarstudenters upplevelser av verksamhetsförlagd utbildning inom övningsförskola och övningskola* (2021). Material till studien har samlats in genom semistrukturerade intervjuer med 22 lärarstudenter vid Örebro universitet och analyserats med hjälp av tematisk analys.

3.1 Arbeta med referensgrupp av VFU-handledare

Delprojektet har skapat och kontinuerligt arbetat tillsammans med en referensgrupp med lärare och förskollärare från regionens samverkansområden. Referensgruppen har stått till förfogande för att kommentera och diskutera idéer och utmaningar som alla arbetsgrupper jobbat med men deras bidrag har främst bestått av arbete med material för progression i VFU, reflektion över professionsutveckling, stöd i handledning och bedömning av VFU.

Gruppen har bestått av elva förskollärare och lärare; tre från förskolan, fyra från grundskolans årskurser F-6 och fyra från grundskolans årskurs 7-9 samt gymnasiet. Deltagarna har även kontinuerligt samlat in tankar och material från kollegor i sina verksamheter. Alla deltagare har haft erfarenhet av handledning och i flera fall har de även varit VFU-samordnare, pedagogiska utvecklingsledare och/eller haft andra handledande/ledande uppdrag.

Referenspersonerna har varit adjungerade på 5 % av sin arbetstid under 2021 och elva eftermiddagsträffar har genomförts. Under träffarna har referensgruppen reflekterat, diskuterat, kommenterat och skrivit tillsammans, både i programspecifika och blandade grupper. Mellan träffarna gavs gruppen olika uppgifter som skulle redovisas muntligt och/eller skriftligt. Uppgiften kunde bestå av att läsa samt reflektera och/eller kommentera, och/eller själva skriva förslag på texter/kriterier.

Referensgruppens sista träff ägde rum i december 2021. Under januari, februari och mars 2022 har arbetsgruppen FUSK fokuserat på att ha hand om, och färdigställt, material som arbetats fram tillsammans med referensgruppen. Detta arbete har skett i nära dialog med respektive programansvarig

och programråd för att säkerställa att arbetet går i linje med programmens övergripande målsättningar och utvecklingsarbete.

4. Resultat

Delprojektets resultat presenteras nedan utifrån dess tre delmål.

4.1 Delmål A: *Handledningen av lärarstudenter under den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen håller hög kvalitet:*

Ett koncept med utbildning och kompetensutveckling för handledare är utarbetat och har prövats. Här finns kursen Handledarutbildningen för förskollärare och lärare (7,5 hp), samt informationsinsatser *innan* genomgången handledarutbildning⁶ och fortbildning *efter* genomgången handledarutbildning⁷. Även en hemsidestruktur med ytterligare kortare utbildningspaket för handledare har skapats. Denna har dock inte ännu implementerats. Beslutsprocessen har i nuläget pausats på grund av svårigheter att inom lärarutbildningen nå en samsyn gällande dess funktion.

Fortbildning för VFU-handledare inom regionen (*efter* handledarutbildningen) har utarbetats och prövats under 2001. Den består av en workshop-serie på två tillfällen med tema ”handledande samtal” som genomfördes i samarbete med Socialt arbete och inom ramen för Regionalt Utvecklingscenter (RUC). Fortbildningen annonserades vid lärarutbildningens verksamhetsgrupper för VFU-samordnare samt genom RUC’s kanaler, vilket gav mycket bra genomslag då RUC är ett väl etablerat nav för samverkan med regionen. Intresset för aktiviteten var stor och mindre än hälften av alla som anmälde intresse att delta kunde antas. I nuläget har workshop-serien genomförts två gånger med gott resultat. Utvärderingar visade att innehållet var relevant och uppskattat. Det finns en stor potential för att utveckla denna serie till en poänggivande kurs på 3 hp som ges som en fortsättningskurs på handledarutbildningen. Detta har i nuläget inte varit möjligt av ekonomiska skäl.

4.2 Delmål B: *Det finns goda och väl fungerande strukturer för samverkan mellan universitetsledningen, lärarutbildningens ledning, Lärarutbildningskansliet och skolans verksamhet.*

I syfte att förtydliga och stärka informationskanalerna mellan lärarutbildningen och VFU-verksamheter har VFU-samordningens verksamhetsutvecklare vid lärarutbildningen tagit fram VFU-guider för studenter, handledare och samordnare inom samtliga lärarprogram. Syftet med guiderna är att ge en inblick i hur VFU organiseras på lärarutbildningen vid Örebro universitet och genom detta bidra till en ökad likvärdighet i genomförande och bedömning av VFU. Guiderna innehåller bland annat uppdragsbeskrivning och arbetsgång för besöksverksamhet samt information om stöd vid handledning och genomförande av VFU.

---

⁶ Terminsvisa halvdagar med information om det grundläggande uppdraget att vara handledare samt introduktion till ett forskningsperspektiv på handledning

⁷ I bilaga 1 finns en karta över hur de olika utbildnings- och informationsaktiviteter som genomförs för handledare relaterar till varandra.

Under hösten 2020 hölls fyra möten där delkursansvariga för VFU-kurser bjöds in till samtal med fokus på utvecklingsmöjligheter i besöksverksamheten. Sammankomsterna planerades innan detta delprojekt startades men genomfördes vid delprojektets inledande fas och resultaten har kommit att bli en del av materialet i delprojektet. Från dessa möten framkom värdet av att ha en gemensam mötesarena och ett diskussionsforum för de olika roller som finns inom VFU, något som tidigare fanns i det så kallade VFU-rådet. Även de ekonomiska ramarna kring seminarieverksamheten lyftes fram i diskussionerna men kommer ej behandlas i föreliggande rapport. Båda dessa aspekter kring VFU har lyfts vidare av VFU-samordningens verksamhetsutvecklare till institutionsledning och Arbetsutskottet för lärarutbildning för vidare diskussioner och beslut.

I samarbete med IT-avdelningen på Örebro universitet har delprojektet arbetat med att skapa ett effektivt systemverktyg för VFU, som även fyller en pedagogisk funktion. Detta arbete drivs nu helt av IT-avdelningen på Örebro universitet.

Delprojektet har även varit drivande i att utveckla en struktur för samordning av lärarutbildningens interna samverkan kring VFU, för att ersätta det som tidigare kallats VFU-råd. Strukturen förväntades vara på plats under hösten 2021 men då det under våren 2022 beslutats att denna punkt ska utredas vidare är det i nuläget osäkert hur strukturen kommer att se ut och när den kan finnas på plats.

Under hösten 2021 genomfördes en pilotstudie gällande förändringar i besöksverksamheten. Denna genomfördes inom kursen Utbildningsvetenskaplig kärna I i Förskolläraryrket, Grundläraryrket och Ämnesläraryrket. Piloten innefattar följande förändringar:

1. I syfte att underlätta kommunikation och bokning av handledar-, och studentseminarium har fasta veckor för dessa beslutats i förväg.
2. Med grund i önskemål från verksamheterna har innehållet i handledarseminariet utvecklats till att även innefattar ett erbjudande om att ta del av aktuell forskning om VFU, professionsutveckling och/eller sociala relationer (vilket är temat för studenternas VFU I i UVK I). Förslag på två till tre artiklar som grund för samtalet under seminariet har tillhandahållits.
3. Dokument med *förslag* till rutin för handledar-, och studentseminarium har utformats i syfte att ge stöd till besökande universitetslärare och VFU-lärare i verksamheterna.
4. Verksamheten har genomfört studentseminarium utan medverkan av besökande universitetslärare. Detta som ett led i att frigöra tid för besökande universitetslärare att genomföra andra aktiviteter i verksamheten, till exempel lektionsobservation och trepartssamtal.

Försöket har utvärderats dels genom ett utvärderande samtal med besökande lärare och dels genom en enkätundersökning riktad mot deltagande VFU-samordnare och VFU-handledare. Utvärderingen visar tydligt att piloten inte fått önskat resultat i alla delar och att fortsatt arbete med utveckling av besöksverksamheten krävs. Den enskilt viktigaste slutsatsen är att utvärderingen ger en tydlig signal om att den goda kommunikation och samverkan som byggts upp med övningsskolans införande behöver underhållas och förstärkas vilket diskuteras vidare nedan i rapportens slutsatser⁸. Cirka 60 % av de svarande menar att de helt eller till stor del anser att kommunikationen fungerat väl. Det innebär

---

⁸ 31 handledare besvarade enkäten. Se bilaga 2 för en sammanfattning av utvärderingarnas resultat.

samtidigt att cirka 40 % av svarande menar att de inte alls eller endast till viss del anser att kommunikationen fungerat väl och det kan anses vara alltför många för att garantera en kvalitativ VFU för studenterna.

Ett grundläggande arbete med att skapa förslag för en organisation av VFU i så kallade samverkansnoder har initierats⁹. Ett mindre pilotprojekt genomfördes redan vårterminen 2019 (utanför ramen för delprojektet) inom VFU 4 i ämneslärarprogrammet. Diskussioner har sedan förts inom detta delprojekt och med med referensgruppen av handledare. Ett utkast till ett nytt förslag till struktur för samverkansnoder inom ramen för detta delprojekt planerades vara färdigt inför hösten 2021. Bland annat har samtal förts med Stockholms universitet gällande deras erfarenheter av att arbeta med så kallade VFU-kluster. Syftet med förslaget var att utgöra ett underlag för vidare kommunikation och diskussion både internt och externt. På grund av resursbrist, hög arbetsbelastning under Covid 19-pandemin samt prioriteringsordning från ämnen och programråd har detta arbete ej kunnat fortskrida.

4.3 Delmål C. Det finns goda och väl fungerande strukturer för samverkan och integration mellan undervisning och bedömning inom campusförlagda och verksamhetsförlagda delar av lärarutbildningen.

Arbetet inom detta område har skett tillsammans med referensgruppen av VFU-handledare¹⁰. Gruppen har tillsammans utarbetat följande material:

- För Grundlärarprogrammet fanns redan framskrivna progressionsområden. Dessa har uppdaterats något med utgångspunkt i referensgruppens kommentarer och FUSK-gruppens övergripande arbete.
- En workshop för lärare vid universitetet gällande bedömningskriterier och VFU-uppgifter har genomförts. Ytterligare en workshop har erbjudits vid två olika tillfällen men har tyvärr ställts in vid båda tillfällena på grund av för få anmälningar.
- Progressionsområden för Förskollärarprogrammet har arbetats fram i samråd med berörda programansvariga. Referensgruppen kommenterade befintliga progressionsområden som sedan tidigare finns utarbetade för grundlärarprogrammet och gav förslag på formuleringar för Förskollärarprogrammet. Dessa förslag har sedan bearbetats av programgrupp och programråd. Allt material har förts vidare till programansvarig och kursansvarig för UVK I för implementering hösterminen 2022.
- Ett utkast till progressionsområden för Ämneslärarprogrammet har arbetats under våren 2022. Detta arbete tar sin utgångspunkt i referensgruppens kommentarer till befintliga progressionsområden för Grundlärarprogrammet. I samråd med programansvarig har allt material lämnats till programrådet för vidare arbete.
- Progressionsunderlag för VFU har arbetats fram. Dessa utgår från de fyra progressionsområdena och beskriver en tänkt progression för respektive VFU-period. Underlagen är utformade för grundlärar-, och ämneslärarprogrammen men vår bedömning är

---

⁹ Innehållet i förslaget diskuteras vidare under rubriken *Slutsatser och fortsatt arbete*.

¹⁰ Se föregående rubrik för beskrivning av gruppens sammansättning och uppgifter.

att de med få ändringar kan anpassas även till förskolläraryrket. Underlagen är i första hand riktade mot VFU-handledare men i förlängningen kan dessa användas även som underlag för delkursansvariga att formulera kursmål och bedömningskriterier som går i linje med den utarbetade progressionen.

- Reflektionsunderlag för studenter under VFU har arbetats fram och presenterats för programansvariga. Syftet med dessa är att skapa utrymme för formativ handledning och formativa samtal som också utvecklar studenternas metakognitiva förmåga. De texter som studenterna skriver planeras vara del av en portfolio som följer studenterna genom samtliga VFU-perioder. Reflektionsunderlagen kommer att fasas in i Förskolläraryrket och Grundläraryrket från och med hösten 2023. För Ämnesläraryrket avgör programrådet när materialet kommer att användas.

Relationen mellan progressionsområden – progressionsunderlag och reflektionsunderlag framgår av kartan i bilaga 4.

4.4 Övrigt arbete:

- Rapporten *VFU på övningsförskola och skola. En intervjustudie av lärarstudenters upplevelser av verksamhetsförlagd utbildning inom övningsförskola och övningskola* publicerades i början av september 2021.
- Inom ramen för delprojektet har kursen Mentorsutbildning för förskollärare och lärare utarbetats. Den ges för första gången ht 21 - vt 22 och avtal har skrivits även för nästkommande läsår. Den ges på uppdrag av Skolverket och är en del av Professionsprogrammet.

5. Slutsatser och fortsatt arbete

Delprojektets slutsatser och rekommendationer för fortsatt utvecklingsarbete presenteras nedan. Förslagen fokuserar på betydelsen av att utveckla både intern och extern samverkan. De syftar till att visa på fortsatta satsningar som kan driva processen framåt mot en VFU som på ett tydligt sätt är en integrerad del av en sammanhållen lärarutbildning.

5.1 Utvecklad och förtydligad intern struktur för sammanhållen VFU inom och mellan programmen.

Den nuvarande strukturen för VFU på lärarutbildningen vid Örebro universitet är unik av flera anledningar. Dels har VFU en mycket nära integration med studenternas ämnesstudier och den utbildningsvetenskapliga kärnans tematiska innehåll. Dels saknar hela utbildningsområdet VFU en samordnad utbildningsansvarig samt en tydlig ekonomisk styrning och uppföljning. Det finns många vinster med Örebro universitets modell. Modellen har stor potential att stödja studenterna i att skapa en sammanhållen professionsutbildning där teori och praktik blir tydligt sammanknutna. En förutsättning för det är dock att det finns en god intern samverkan mellan VFU-ansvariga med skilda tillhörigheter vid olika ämnen och institutioner. Det gäller både på en organisatorisk nivå, som till exempel gällande rutiner för besöksverksamhet, och på en innehållslig nivå, till exempel gällande grundläggande principer för progression och stringens i formulering av bedömningskriterier som stödjer en överenskommen progression. Utvärderingen av pilotprojektet för besöksverksamhet i Utbildningsvetenskaplig kärna I under hösten 2021 visar bland annat att vissa verksamheter upplever det som svårt att planera besöksverksamheten då olika kurser nu börjar organisera sina besök på olika sätt. Detta som en konsekvens av att medlen för VFU sedan hösten 2021 har lagts ut på varje enskilt

ämne snarare än den gemensamma VFU-samordningen. En intern samverkan är en stor utmaning för lärarutbildningarna vid Örebro universitet och en utmaning som är nödvändig att omgående prioritera om målet om en sammanhållen lärarutbildning ska vara möjligt.

En tydlig lärdom delprojektet gett är att förutsättningarna för VFU och studenters erfarenheter under VFU ser olika ut inom de olika lärarprogrammen. Det kan till exempel handla om möjligheten att garantera ett visst antal undervisningstimmar under VFU eller studenters möjlighet att få ta del av fördelarna med koncentration av studenter i samma verksamhet. Samtidigt finns även flera övergripande strukturella frågor som är centrala för alla program. Det finns bland annat ett stort behov av att skapa en tydlig progression mellan de olika VFU-perioderna. Delprojektet har lagt stort fokus på att skapa en grund för samsyn inom respektive program genom att arbeta fram progressionsområden och i anslutning till dessa även progressionsunderlag och reflektionsunderlag för VFU. I arbetet har en grundläggande princip även varit att dessa stödjande dokument samtidigt ska vara så flexibla att varje ämnes särart och varje programs utmaningar ges utrymme. Om detta arbete ska kunna implementeras och utvecklas inom programmen är det en nödvändighet att ett uppdrag skapas som fokuserar på innehållslig utveckling av VFU och som innehar ansvar för en tydlig ekonomisk styrning och uppföljning av VFU. Delprojektet har följande förslag gällande uppdrag för utveckling av VFU:

- Ett uppdrag med fokus på ansvar för övergripande utveckling av innehållsliga frågor kring VFU inom samtliga program skapas¹¹. Det är synnerligen viktigt att överväga uppdragets placering i beslutslinjen och att uppdraget innefattar ett mandat att driva utvecklingen av VFU framåt. Detta kan säkerställas genom att uppdraget innefattar ett ekonomiskt ansvar (t.ex. för att fördela medel och beställa timmar från programmens ämnen för verksamhetsbesök) eller genom att arbetet sker i nära samarbete med Vice Prefekt för lärarutbildningen.
- Identifiering av utvecklingsområden för lärarutbildningsgemensamt innehåll sker i nära samarbete med programansvariga som har ett specifikt utvecklingsansvar för VFU inom respektive program, samt med representant för lärarutbildningens kansli (LUK). Verksamhetsutvecklare eller utredare vid LUK kan sedan uppdras att vidare utreda de organisatoriska förutsättningarna för identifierade utvecklingsförslag och frågor. På så sätt säkerställs ett forum där administrativa, innehållsliga och vid behov även program-, och ämnesspecifika frågor kan behandlas som en helhet.
- En kontinuerlig dialog med delkursansvariga sker genom workshoppar som anordnas 1-2 ggn/termin. Dessa leds av innehavaren av uppdraget och/eller programansvariga utifrån på förhand bestämda teman med relevans för programmens utvecklingsarbete. På så sätt säkerställs ett forum där samtliga ämnen som arbetar med VFU ges möjlighet att tillsammans arbeta på att skapa en samsyn gällande till exempel utformning av bedömningskriterier eller progression i de olika VFU-perioderna.

Som nämnt ovan är flera av de utmaningar som finns kring VFU likartade över programmen, till exempel frågor om bedömning, handledning och besöksverksamhetens struktur. Med detta förslag finns ett uppdrag som har ett ansvar att bevaka och ett mandat att utveckla VFU på ett övergripande plan samt samordna frågor som berör samtliga program. Det är dock även viktigt att påtala att det

---

¹¹ Andra lärosäten benämner denna funktion bland annat "VFU-ledare" eller "utbildningsansvarig för VFU".

finns flera specifika utmaningar som ser olika ut för olika program. Med detta förslag blir det viktigt att programansvariga tar en aktiv roll i att bevaka de frågor som är specifika för respektive program.

5.2 Förstärkt extern kommunikation och samverkan med regionens VFU-verksamheter.

I arbetet med VFU är flera olika funktioner vid lärarutbildningen inblandade, exempelvis programansvariga, kurs- och delkurssansvariga, lärarutbildningens kansli, skolledare, VFU-samordnare, handledare och studenter. Det innebär att kommunikation och samverkan är en grundpelare i att skapa en likvärdig VFU. Det innebär även att lärarutbildningen har en stor utmaning att arbeta med. (Jmf UKÄ 2020, U2021/00301) För att kunna arbeta effektivt när många är inblandade är det viktigt med tydlighet i organisationen gällande arbetsuppgifter, ansvarsområden och beslutsvägar. Ett tydligt resultat av delprojektets arbete är att de strukturer för samverkan som byggts upp i och med införandet övningsskolan är i stort behov av att underhållas och förstärkas. Flera utvärderingar inom delprojektet och ordinarie delkursutvärderingar,¹² samt arbetet med referensgruppen för handledare, indikerar vissa brister. De viktigaste områden som materialet ringar in är följande:

- Information från kursansvariga på universitetet når inte alltid ut till handledare.
- Besökande lärare lägger ner mycket tid på att organisera besöksverksamhet och speciellt tidskrävande är att boka datum och tider, särskilt då flera verksamheter ska sammanlänkas. I den pilotstudie för besöksverksamheten som gjordes hösten 2021¹³ beslutades om fasta veckor för genomförande av handledar-, och studentseminarium. Detta uppskattades av samtliga parter men innebar trots det mycket arbete med bokning av besök.
- Verksamheter upplever det som försvårande att olika kurser använder olika kanaler för information och olika rutiner för besöksverksamhet.
- Kunskapen om vad uppdraget som övningsskola innebär varierar mellan verksamheter och även inom universitetets interna organisation.

Om lärarutbildningen inte lyckas med kommunikationen till och dialogen med verksamheterna riskeras förtroendet att minska och situationer skapas där studenternas möjligheter att nå utbildningens mål begränsas. En konsekvens av detta är att likvärdigheten i VFU riskerar att minska.

Enligt UKÄ kan en stark extern samverkan bland annat leda till större tillit och förståelse mellan parterna. Engagemanget för att ta emot VFU-studenter ökar och det blir till "ett gemensamt ansvar att utbilda skickliga lärare" (UKÄ 2020, sid 30). Lärarutbildningen har alltså mycket att vinna på att prioritera arbetet med samverkan och förbättrad kommunikation. Utbildningen och VFU-verksamheterna behöver bland annat tillsammans fortsätta bygga på en grundläggande samsyn och övergripande rutiner kring VFU och besöksverksamhet. I detta arbete är det dessutom centralt att ge

---

¹² Se bilaga 2: Sammanfattning av resultat från utvärdering med handledare som deltagit i pilotprojekt med förändrad besöksverksamhet inom UVK I, samtliga program, under höstterminen 2021. En förfrågan om deltagande gick ut till 69 VFU-samordnare i regionen som vidarebefordrade frågan till aktuella handledare. Antalet som nåts av undersökningen är oklart men förfrågan resulterade i 31 svarande.

¹³ Se sid. 5-6

verksamheterna ett visst utrymme att anpassa mottagandet av studenter utifrån den kontext de befinner sig inom och den specifika kompetens personalen besitter.

Delprojektet föreslår att fortsatt arbete för att förstärka den externa samverkan gällande VFU fokuserar på följande områden:

5.2.1 Lärarutbildningens kansli som länk mellan campusförlagda och verksamhetsförlagda delar av lärarutbildningen.

Samtliga av de förslag som ges i denna slutrapport är beroende av att det i grunden finns en god administrativ stödfunktion till kurs- och delkursansvariga. Ett uppdrag för innehållsliga frågor gällande VFU¹⁴ skulle kunna skapa förutsättningar för en sammanhållen VFU men det krävs även ett gott administrativt stöd i placeringar av VFU-studenter och i övergripande kommunikation. Det kräver även en kontinuerlig dialog med VFU-verksamheterna gällande innebörden i att vara del av övningsskoleverksamheten. Lärarutbildningens kansli (LUK) fungerar som en länk mellan programansvariga, VFU-ansvariga på campus och ansvariga för VFU i regionens verksamheter. Deras uppdrag bidrar med likvärdig samordning och områdesvård. De har således en mycket viktig roll i det övergripande arbetet för förstärkt samverkan.

Ytterligare ett resultat av delprojektet är att tydligare kommunikationskanaler behöver skapas och att dessa behöver vara lättillgängliga för såväl administrativ personal som delkursansvariga och handledare. Det finns ett stort administrativt behov av ett systemverktyg som kan bidra till att skapa smidigare rutiner för placering av studenter och för kommunikation mellan olika parter. Systemet ska även ge ökade möjligheter att utvärdera huruvida lärarstudenter placeras på VFU-platser där de erbjuds handledning av legitimerade lärare som har adekvat utbildning i de ämnen och för de åldersgrupper som studenterna utbildar sig för, och om de har handledarutbildning.

Ett effektivt systemverktyg är även centralt för den fortsatta pedagogiska och innehållsliga utvecklingen av VFU som startats inom delprojektet. Systemet behöver ha verktyg som underlättar för universitetslärare och VFU-handledare att lättare följa studenters progression, genom till exempel en portfolio som byggs upp under de olika VFU-perioderna. Hanteringen av mycket av det studentmaterial som arbetats fram i delprojektet, till exempel underlag för reflektion under VFU, är beroende av att det finns en digital plattform som både student och handledare kan nå och där studenten över tid kan bygga upp en portfolio för den egna professionsutvecklingen

I samarbete med IT-avdelningen på Örebro universitet har delprojektet arbetat med att skapa ett effektivt systemverktyg för VFU som kan fylla flera funktioner. Arbetet drivs nu vidare helt av IT-avdelningen och delprojektet vill betona vikten av att systemet kommer på plats och att det möter de administrativa och pedagogiska behov som finns. Delprojektet önskar betona att det är av yttersta vikt för det fortsatta arbetet att detta system kommer på plats så snart som möjligt.

5.2.2 Organisering av besöksverksamhet i samverkansnoder.

Ett fokus för delprojektet har varit att undersöka huruvida en organisation av VFU i samverkansnoder skulle kunna höja kvaliteten i placeringar samt skapa en mer tydlig struktur inom besöksverksamheten. Arbetet skulle sedan utgöra ett underlag för vidare kommunikation och diskussion både internt och

---

¹⁴ Se rubrik 5.1.1

externt. På grund av resursbrist och arbetsbelastning under Covid 19-pandemin har arbetet inte färdigställts. Det material som hittills arbetats fram pekar dock mot att det vidare bör undersökas huruvida organisering i noder kan komma att uppfylla de behov av fortsatt utveckling som VFU vid Örebro universitet har. Därför beskrivs delprojektets resultat och slutsatser hittills nedan.

Behovet av att se över strukturen för besöksverksamheten är en central pusselbit i arbetet med att stärka samverkan och ge studenterna VFU-perioder med hög kvalitet. En nod behöver kunna tillgodose både behovet av kontinuitet (dvs att studenter återplaceras) och av bredd (dvs ge studenter möjlighet att få erfarenheter från olika typer av verksamheter)¹⁵. Under 2019 genomfördes en pilotstudie inom VFU 4 på ämneslärarprogrammet vid Örebro. Den byggde på principen om geografisk närhet för deltagande skolor i en nod och utvärderingen pekar mot att denna struktur riskerar att ytterligare ”snäva in” möjligheten för studenter att uppleva olika geografiska, socioekonomiska och kulturella skolkontexter under sin VFU. Delprojektet rekommenderar att varje nod består av verksamheter som representerar olika upptagningsområden. På så sätt säkerställs att studenten under sin utbildning möter flera verksamheter. Detta skulle även kunna säkerställa att studenter ges en kontinuitet i att i samtliga VFU-perioder befinna sig i en nod som arbetar tillsammans, men samtidigt även få erfarenheter av olika kulturella, socioekonomiska och sociala kontexter. Samtidigt kan en geografisk spridning utgöra ytterligare en utmaning om besöksverksamheten kräver att verksamheterna lägger ner ytterligare tid för bland annat samordning av besöksverksamhet och resor till den verksamhet som är värd för besöken.

I ett arbete med nodsystem bör även en större kontinuitet i samverkan mellan VFU-verksamheterna och besökande lärare säkerställas. Betydelsen av kontinuitet betonas av bland annat UKÄ (2020, sid. 32):

Betydelsen av kontinuitet är något som flera lärosäten tar upp. Samarbetet mellan lärosätets lärare och lärare på övningsskolor har inneburit en ökad medvetenhet, kunskap om och respekt för varandras professioner.

Kontinuitet förutsätter dock att besökande lärare kopplas till, och får möjlighet att över tid, återkomma till specifika verksamheter. Detta är något som efterfrågas av både besökande lärare och verksamheter¹⁶ men som få VFU-kurser på Örebro universitet lyckats åstadkomma. Ett närmare samarbete, till exempel genom att inkludera skolbesök med observationer och samtal med studenter, kan också vara ett sätt att bygga upp en samstämmighet i, och engagemang för, VFU-uppdraget. Detta kan vidare vara en god grund att bygga vidare samverkansarbete på, till exempel gällande praktisk forskning eller adjungerade adjunkter.

Vid många andra svenska lärosäten innefattar samverkan kring VFU även trepartssamtal mellan handledare, universitetslärare och student som ett sätt att säkerställa en rättssäker bedömning av

---

¹⁵ Även *koncentration* (dvs ha en hög andel studenter) är viktigt att säkerställa, men detta har delprojektet inte haft möjlighet att undersöka närmare.

¹⁶ Se bilaga 2: Sammanfattning av resultat från utvärdering med handledare som deltagit i pilotprojekt med förändrad besöksverksamhet inom UVK I, samtliga program, under höstterminen 2021. En förfrågan om deltagande gick ut till 69 VFU-samordnare i regionen som vidarebefordrade frågan till aktuella handledare. Antalet som nåtts av undersökningen är oklart men förfrågan resulterade i 31 svarande.

VFU¹⁷. Vid Örebro universitetet sker detta endast då studenter placeras utanför övningsskoleorganisationen samt vid misstanke om ett underkännande av studenten oavsett placering. Inom Örebro universitets övningsskoleorganisationen rättssäkras bedömningen genom att handledaren genomför bedömningen med stöd av handledarseminariets allmänna diskussioner om bedömning. Tidigare forskning har bland annat uppmärksammat utmaningarna med trepartssamtalen, till exempel gällande vilka former av kunskaper som får företräde under samtalen och handledares svårigheter att förstå och använda bedömningskriterier som grund för bedömande samtal (Hegender 2007, 2010). Vilken form för samverkan kring bedömning som ger störst rättssäkerhet kan delprojektet inte bedöma men rekommendationen är att det undersöks vidare.

5.2.3 Referensgrupp som modell för förstärkt samverkan.

Det kontinuerliga samarbete som delprojektet haft med den referensgrupp av handledare som skapats¹⁸ har varit en värdefull tillgång i arbetet och det är en form av samverkan som skulle kunna gynna framtida arbete för att skapa en lärarutbildning med tydlig koppling mellan teori och praktik. Även delprojektet Adjungerade Adjunkter belyser de vinster som ett nära samarbete med skolans verksamheter kan ge: Genom att de adjungerade adjunkterna befinner sig i både skolverksamhet och akademi, erhåller de en speciell kompetens som kommer lärarstudenterna tillgodo. De adjungerade stödjer studenterna i deras läraryllande och stödjer dem i att koppla ihop lärarutbildningens olika delar (Rex 2020:1, 2021:5).

Referensgruppen har fungerat som ett forum för att tillsammans diskutera de möjligheter och utmaningar med VFU som deltagarna från sina olika kontexter kan se. Det har lett till att det tydligare framkommit vilka aspekter av VFU som universitetslärare och handledare förstår på liknande sätt, men även de aspekter som ibland tolkas på olika sätt av olika parter. Missförstånd och skilda tolkningar har gett tillfälle att reflektera över tydligheten i lärarutbildningens kommunikation och information. Utifrån referensgruppens samtal har sedan material skapats i syfte att svara upp mot de utmaningar som identifierats. Det har alltså blivit tydligt hur värdefullt det är att kunna inkludera verksamheternas perspektiv i pågående arbete.

Genom arbetet med referensgruppen har även kunskap utvecklats om vilka förutsättningar som tycks vara viktiga för att denna typ av utvecklingsarbete i samverkan ska fungera på ett bra sätt. Precis som i de flesta andra sammanhang så har träffarna varit som mest givande när deltagarna har fått goda förutsättningar att förbereda sig och vikten av detta har deltagarna också uttryckt specifikt. Att skapa goda möjligheter till förberedelse har både inneburit att arbeta med att skapa lämpliga uppgifter inför träffarna och att säkerställa att deltagarna får tillräckligt med tid för att genomföra uppgifterna.

En central förutsättning för ett gott samarbete har varit att tydligt kommunicera syftet med de olika uppgifter som deltagarna gets och även hur deras bidrag senare kommer att användas i utbildningen. Det kan handla om att kommunicera behov men även om att vara tydlig med de organisatoriska begränsningar som lärarutbildningen arbetar under. Vidare har det även haft stor betydelse för deltagarna och deras engagemang att de upplever ett genuint intresserade för deras perspektiv även i de fall lärarutbildningens begränsningar gör att det inte är möjligt att agera fullt ut på deras idéer och tankar. Slutligen, så har ett av de stora värdena med referensgruppen varit att gruppen har bestått av en

---

¹⁷ Enligt UKÄ (2020) har totalt 79 procent av studenterna vid övningsskolor genomfört trepartssamtal vårterminen 2019.

¹⁸ Se sid 4 för närmare beskrivning av referensgruppen och dess arbete.

blandning av förskollärare och lärare från olika verksamheter, årskurser och delar av regionen. Mångfalden av perspektiv, förhållningssätt och strategier i arbetet kring VFU har varit berikande för alla parter.

Arbetet med referensgruppen har gett viktiga lärdomar gällande betydelsen av denna form av samverkan för att skapa en lärarutbildning med en god integration av teori och praktik samt ett gott samarbete med hela regionen. Förhoppningen är att dessa lärdomar bevaras inför kommande utvecklingsarbete i liknande former. Delprojektets förslag är att universitetets adjungerade adjunkter skulle kunna utgöra stommen i en referensgrupp som kontinuerligt finns tillgänglig för utvecklingsarbete inom våra lärarprogram. De adjungerade adjunkterna kunna finansieras centralt av lärarutbildning till en viss grad (exempelvis 5%). Givet att lärarutbildningens organisation är under utredning är det dock svårt att närmare utvärdera inom vilka ramar denna typ av formering skulle kunna verka.

5.2.4 Förstärkta mötesplatser för handledare och universitetslärare

Slutligen har delprojektets arbete tydliggjort att det finns ett stort behov av, och intresse för, informationsinsatser och fortbildning för handledare. Detta framkommer även i tidigare rapporter (Hallman och Jöesaar 2020:4, Folkesson 2021). Följande önskemål och kommentarer har framkommit tydligast från handledare i regionen:

- Önskemål om forum för fördjupad kompetens om handledaruppdraget. De övergripande teman som handledare önskar förstärkt kompetens kring gäller: Relationen mellan teori och praktik, interkulturalitet, professionsblivandet och progression, samt relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.
- Önskemål om möjlighet att få inblick i valda delar av den litteratur som studenterna läser, t.ex. genom aktuella artiklar eller kortare föreläsningar.
- Önskemål om att ges forum för gemensamt lärande och erfarenhetsutbyte mellan handledare.

Detta intresse och de specifika exempel på önskemål som framförts pekar mot att även VFU-handledare kan vara betjänta av att till exempel introduceras för ett forskningsbaserat lärande, något programmen arbetar med att befästa som en grundläggande del av lärarutbildningen, och något som referensgruppen av handledare varit mycket positiva till. På så sätt kan handledare ytterligare stödja studenterna i att skapa kopplingar mellan teori och praktik.

Då behovet av fortbildning var tydligt har delprojektet arbetat med två aktiviteter för att främja kompetensutveckling. Dels har en workshopserie för fördjupning av handledaruppdraget; ”Samtalet ur olika perspektiv”, arbetats fram. Dels har handledare inom UVK I, inom ramen för handledarseminariet och pilotprojektet hösten 2021, erbjudits att ta del av aktuell forskning om handledning och VFU, eller forskning som relaterade till temat för studenternas VFU-period. Utvärdering av denna pilot visar dock att få verksamheter hade möjlighet att anta erbjudandet trots att det specifikt efterfrågats. Verksamheterna anger tidsbrist som främsta skälet. Skillnaderna i utfall mellan dessa två aktiviteter visar på att det är viktigt att alla handledare har goda förutsättningar för att ta del av kompetensutveckling och att lärarutbildningen anpassar form och innehåll efter verksamheternas förutsättningar.

I remissen *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan* (U2021/00301, sid. 110) fastslås att VFU-handledaren har en central roll i studentens professionsutveckling:

Det betyder att de lärare och förskollärare i verksamheten som är handledare har en nyckelroll. De lärare och förskollärare i verksamheten som är handledare inom utbildningen är en viktig förutsättning för en utbildning av hög kvalitet.

Givet detta rekommenderar delprojektet att lärarutbildningen även fortsatt satsar på fortbildning för handledare. Exempelvis kan ovan nämnda workshopserie omvandlas till en poänggivande kurs på 3 hp som kan ges som en fördjupning av grundkursen Handledarutbildning för förskollärare och lärare. Våra kartläggningar av kursutbudet vid andra lärosäten visar att de flesta andra lärarutbildningarna erbjuder olika fördjupningskurser för VFU-handledare.

Ytterligare tillfällen för information och kompetensutveckling är de så kallade handledarträffar för VFU-handledare som anordnas inom respektive delkurs. Dessa är viktiga tillfällen för den som är kursansvarig för en VFU-kurs att träffa handledare, informera och föra en dialog om innehåll och bedömning i den specifika kursen. Träffarna kan således ses som ett möjligt tillfälle för kortare kompetensutveckling. Deltagande i dessa träffar ingår i uppdraget som handledare, vilket bland annat anges i VFU-guiden för handledare (Örebro universitet 2022). Trots detta är deltagandet i dessa träffar generellt lågt vilket innebär att den möjlighet till dialog som finns mellan campusansvarig och handledare går förlorad.

Att ha ett obligatorium är alltså inget som i sig ger en god närvaro. Träffarna behöver förändras och göras mer tillgängliga och attraktiva. Under delprojektets gång har många utsagor om vilken typ av information och fortbildning handledare söker samlats in. Några av dessa önskemål är lämpliga att integrera i detta sammanhang. Dels söker handledare mer djupgående information om de teman studenterna behandlar i samband med specifika VFU-kurser. Exempelvis har handledare uttryckt önskemål om att få information om, och kontext kring, centrala begrepp i kursen, aktuell forskning och sammanfattningar av kurslitteratur. Dels söker de en djupare förståelse för uppdraget som handledare, gällande teman som att föra handledande samtal eller genomföra bedömning av VFU.

Om de teman som nämns ovan lyfts in (teman kring handledaruppdraget) eller lyfts fram tydligare (kursens teman) kan det förhoppningsvis öka närvaron på handledarträffarna. Detta skulle till exempel kunna göras i form av en kortare föreläsning från aktuell föreläsare i kursen i samband med träffen. En möjlighet är även att bygga en ny struktur för handledarträffar där alla kurser som har VFU under en termin samordnar sig och bjuder in handledare till en halvdag i början av terminen. Denna dag kan med fördel läggas samma vecka och samma veckodag varje år så att en rutin kan arbetas upp. Dagen kan till exempel inledas med en gemensam föreläsning på relevant tema och fortsätta med kursspecifik information. Ett samlat datum varje termin kan göra att fler deltar förutsatt att flera handledare kan lämna verksamheten samtidigt, något som möjligtvis kan vara ett problem inom förskolan. En gemensam föreläsning är dessutom en kostnadseffektiv lösning för att ge fler möjlighet att ta del av innehållet. En liknande struktur används bland annat av lärarutbildningen vid Uppsala universitet och är enligt dem ett uppskattat tillfälle för samtal och samverkan¹⁹.

Avslutningsvis, det finns en kvalitativ god grund för vidare utveckling av den verksamhetsförlagda utbildningen vid Örebro universitet och samverkan med övningsförskolor och övningsskolor. Delprojektet Övningskola 2.0 har dock visat att fortsatt utveckling inom olika områden är nödvändiga för att bibehålla och öka kvaliteten inför framtida utmaningar. UKÄ (2020, sid. 33) konstaterar att ” [v]issa lärosäten beskriver försöksverksamheten som tids- och resurskrävande eftersom den i hög grad

---

¹⁹ Samtal under konferensen Framtidens Lärarutbildning – erfarenheter och visioner, 15 mars 2022: ”UU ordnar en årlig konferens för VFU-handledare. Inspirerande föreläsningar, gruppdiskussioner om aktuella VFU-frågor (som handledarna föreslagit) samt workshoppar. På konferensen ges lärare/förskollärare, studenter och lärare vid universitetet möjlighet att träffas och samverka med varandra.”

bygger på delaktighet och samverkan.” En god intern och extern samverkan för en VFU och en lärarutbildning med hög kvalitet är tids- och resurskrävande, men det är en nödvändig prioritering.

6 Referenser

- Andersson, Greger m.fl (2017). *Genomlysning av lärarutbildningen vid Örebro universitet*. (<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/strategiska-satsningar/framtidens-lararutbildning/rapportsamling/2017.-1---genomlysning-av-lararutbildningen-vid-orebro-universitet-inklusive-bilagor.pdf?msclid=3d0cfcead03d11ecab541d5b3181f4ec>)
- Folkesson, Sofia (2020). *Underlag för utveckling av övningskolemodellen*. Resultat och rapporter från Framtidens Lärarutbildning (<https://www.oru.se/strategiska-satsningar/framtidens-lararutbildning/resultat-och-rapporter-fran-framtidens-lararutbildning/>)
- Gardesten, Jens, & Nordäng, Ulla-Karin. (2018). Gör det någon skillnad? Universitetslärares erfarenheter av en verksamhetsintegrerad lärarutbildning. *Utbildning Och Lärande* 12(2), 25-40.
- Jedemark, Mari (2015). Studenter i gränzonen mellan högskoleförlagd och arbetsplatsförlagd utbildning. Är kunskapsstransferering möjlig mellan olika utbildningssammanhang? I *Pedagogisk Forskning i Sverige* (20) 3-4, 221-246.
- Hallman, Anders & Jöesaar, Anneli (2020). *Utveckling av övningskolemodellen VFU i lärarutbildning*. Student-och handledarseminarier. (<https://inforum.oru.se/globalassets/oru-sv/utbildning/lararutbildning/vfu/ovrigt/dokument-till-luk-sida-inforum/rapport-utveckling-av-ovningsskolemodellen-vfu-i-lararutbildning-201108.pdf>)
- Hegender, H. (2007). Lärarutbildningens kunskapsmål för verksamhetsförlagd utbildning: Ett mischmasch av teori och praktik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 12(3), 194-207.
- Hegender, H. (2010). Villkor och praxis; bedömning av lärarstudenters yrkeskunskaper under verksamhetsförlagd utbildning. *Nordic Studies in Education*, 30, 180-197.
- Hällqvist, Gabriel & Rex, Mari (2021). *Studenters uppfattningar om adjungerade adjunkter i lärarutbildningen*. Resultat och rapporter från Framtidens Lärarutbildning. (<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/strategiska-satsningar/framtidens-lararutbildning/rapportsamling/2021.5---studenters-uppfattningar-om-adjungerade-adjunkter-i-lararutbildningen.pdf>)
- Rex, Mari (2020). *Adjungerade adjunkters uppfattningar om att arbeta på lärarutbildningen*. Utvärdering av delprojektet *Adjungerade adjunkter*. Resultat och rapporter från Framtidens Lärarutbildning. (<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/strategiska-satsningar/framtidens-lararutbildning/rapportsamling/2020.-1---adjungerade-adjunkters-uppfattningar-om-att-arbeta-pa-lararutbildningen.pdf>)
- Rosell, Anna-Lova m.fl (2020). *VFU på övningsförskola och skola*. En intervjustudie av lärarstudenters upplevelser av verksamhetsförlagd utbildning inom övningsförskola och övningskola. Resultat och rapporter från Framtidens Lärarutbildning. (<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/strategiska-satsningar/framtidens-lararutbildning/rapportsamling/2021-2---vfu-pa-ovningsforskola-och-skola.pdf>)
- Universitetskanslerämbetet (2020). *Utvärdering av försöksverksamhet med övningskolor inom lärarutbildning*. Slutrapport av ett regeringsuppdrag. Stockholm: Universitetskanslerämbetet

(https://www.uka.se/download/18.d9d8f36171534f3c5b67f/1586335534826/rapport%202020-04-08_F%C3%B6rs%C3%B6ksverksamhet%20med%20%C3%B6vningsskolor.pdf)

Utbildningsdepartementet (2021). *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan*. U2021/00301

(<https://www.regeringen.se/48e736/contentassets/e2180d7c973c449097dbcab00eda65b3/okad-kvalitet-i-lararutbildningen-och-fler-larare-i-skolan.pdf>)

Utbildningsdepartementet (2013). *En försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor*. U2013/4305/S

(<https://www.regeringen.se/49b725/contentassets/c9d0d634670b4bfd9fc9d78c77398a25/en-forsoksverksamhet-med-ovningsskolor-och-ovningsforsokolor>)

Örebro universitet (2022). VFU-guide för VFU-handledare. (<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/utbildning/lararutbildning/vfu/vfu-guider/vfu-guide-handledare/vfu-guide-vfu-handledare-pdf>)

7 Bilagor

Bilaga 1: Karta över hur olika utbildnings- och informationsaktiviteter som genomförs för handledare relaterar till varandra.

Bilaga 2:1 och 2:2: Sammanfattning av resultat från utvärdering med handledare som deltagit i pilotprojekt med förändrad besöksverksamhet inom UVK I, samtliga program, under höstterminen 2021. En förfrågan om deltagande gick ut till 69 VFU-samordnare i regionen som vidarebefordrade frågan till aktuella handledare. Antalet som nåtts av undersökningen är oklart men förfrågan resulterade i 31 svarande.

Bilaga 3: Kartläggning över befintlig VFU i samtliga program: Tema och innehåll i respektive VFU-period.

Bilaga 4: Karta över relationen mellan framarbetade progressionsområden, progressionsunderlag och reflektionsunderlag.

Material som arbetats fram inom delprojektet och som överlämnats till programråden:

Bilaga 5: Rutin för handledarseminarium inom UVK I, ht 21.

Bilaga 6: Rutin för studentseminarium inom UVK I, ht 21.

Bilaga 7: Reflektionsunderlag för samtliga VFU-perioder. Baserad på progressionsområden för förskolläraryrket, och grundlärarutbildningen.

Bilaga 8: Progressionsunderlag för samtliga VFU-perioder. Underlaget utgår från grundlärar-, och ämneslärarprogrammet men kan anpassas till förskolläraryrket.